

4 511.47
Ш 487

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ШЕПТИЦЬКИЙ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 796.002.1:001/376.42-057.87

**ПРОПЕДЕВТИЧНА ПІДГОТОВКА РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ
ДІТЕЙ ДО ОВОЛОДІННЯ СПОРТИВНИМИ ІГРАМИ**

24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Харків 2006

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії і методики фізичного виховання Кіровоградського державного педагогічного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Грицюк Валерій Іванович,
Кіровоградський державний педагогічний університет,
доцент кафедри теоретичних основ фізичного виховання.

Офіційні опоненти: доктор біологічних наук, професор
Кліменко Анатолій Іванович,
Харківська державна академія фізичної культури,
професор кафедри біологічних основ фізичного виховання та спорту;
кандидат педагогічних наук, доцент
Шамардина Галина Миколаївна,
Дніпропетровський інститут фізичної культури і спорту,
завідувач кафедри олімпійського та професійного спорту.

Провідна установа: Чернігівський державний педагогічний університет
кафедра спорту і спортивних ігор Міністерства освіти і науки України, м. Чернігів

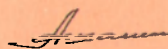
Захист відбудеться "27" грудня 2006 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.862.01 Харківської державної академії фізичної культури (61022, м. Харків, вул. Клочківська, 99).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківської державної академії фізичної культури (61022, м. Харків, вул. Клочківська, 99).

Автореферат розіслано "25" листопада 2006 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.С. Ашанін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Концептуальні положення реформування шкільної освіти в Україні, їх гуманістична спрямованість визначаються пріоритетами, які мають соціально-педагогічну значущість та є важливими не лише для навчання й виховання дітей з обмеженими фізичними можливостями, а й для системи шкільного виховання в цілому (В.О. Андрущенко, 2001).

Пріоритетність гуманізації, як стрижневого напрямку подальшого реформування шкільного навчання, обумовлюється зростанням кількості дітей з обмеженими фізичними можливостями не лише в Україні, а й у всьому світі. Так, згідно статистичних даних в Україні кількість дітей молодшого шкільного віку з вадами фізичного та психічного розвитку становить майже 24 тис., тоді як ще десять років тому таких дітей налічувалося приблизно 10 тис. Зокрема, у Кіровоградській області їх кількість зросла від 195 до 1352 осіб упродовж 1992-1997 років.

Зростання кількості дітей з різними вадами розвитку зазначено і в звітах Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я. За даними її фахівців у період з 1975 по 2000 рр. чисельність таких дітей у світі збільшилося до 500 млн. У країнах, які розвиваються, їх кількість досягає від 135 до 150 млн; водночас, у розвинутих країнах подібний показник складає від 12 до 25 млн.

Особливої уваги на сучасному етапі розвитку нашого суспільства потребує робота з дітьми, які мають певні відхилення у стані здоров'я і в зв'язку з цим навчаються у спеціальних закладах. Така ситуація вимагає від науковців та педагогічних працівників особливого ставлення до учнів у школі і потребує пошуків подальших шляхів більш досконалої їх соціальної адаптації (С.Г. Булич, 1988).

В.Н. Машков (1977), І.В. Мурахов (1989), De Vries H.A., Housh T.J. (1994) відмічають, що різні засоби фізичного виховання специфічно впливають на функціональний стан організму. І хоча до цього часу немає достатньо чітких указівок щодо особливостей їх впливу на вищу нервову діяльність школярів із порушеннями розумового розвитку, можна передбачити, що цей вплив не обмежується лише руховою сферою, а й торкається психічних процесів.

Перспективним напрямком в роботі з дітьми олігофренами є використання їх ігрової діяльності для вирішення проблем корекції порушених функцій, покращенню загального фізичного стану та адаптації до подальшої життєдіяльності Р.Д. Бабенкова (1963), В.М. Синьов (1968), В.Л. Страковська (1987), Е.С. Вільчковський із співавт. (1999).

Практика роботи в спеціальній загальноосвітній школі вимагає науково обгрунтованої аргументації по використанню засобів фізичного виховання у межах програми з фізичної культури.

Саме це зумовило вибір теми дослідження, актуальність якої підтверджується потребами педагогічної теорії та практикою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Деякі положення дисертаційної роботи використовувалися в розробці наукової державно бюджетної теми “Компенсація та фізична реабілітація дітей з порушеннями інтелектуального та фізичного розвитку в спеціальних закладах освіти в Україні” (номер державної реєстрації 0105U001848) що виконується в Кіровоградському державному університеті ім. В. Винниченка на кафедрі теорії і методики фізичного виховання. Роль автора у виконанні даної теми полягала у визначенні та експериментальному підтвердженні пропедевтичної підготовки розумово відсталих дітей до оволодіння спортивними іграми.

Мета дослідження: створити систему засобів фізичного виховання на основі спортивних ігор для покращення рухової та інтелектуальної сфери розумово відсталих учнів молодших та середніх класів.

Завдання дослідження:

- проаналізувати ступінь наукової розробки проблеми фізичного виховання учнів спеціальної загальноосвітньої школи в Україні та за її межами;
- вивчити особливості розвитку рухової та інтелектуальної сфери розумово відсталих школярів молодшого та середнього віку;
- з'ясувати роль і місце спортивних ігор в системі фізичного виховання учнів з обмеженими розумовими можливостями;
- розробити і апробувати пропедевтичну модель засвоєння навчального матеріалу з розділу спортивні ігри у спеціальній загальноосвітній школі;
- визначити психолого-педагогічні та дидактичні умови для впровадження в спортивні ігри різноманітних завдань з предметів загальноосвітнього циклу, а також місце та роль спортивних ігор у позакласній та позашкільній роботі.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями.

Предмет дослідження: активізація процесу фізичного виховання у спеціальній загальноосвітній школі засобами спортивних ігор.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що:

- проаналізовано і розкрито специфіку процесу фізичного виховання дітей з вадами розумового розвитку засобами спортивних ігор;
- вперше запропонована класифікація комплексів рухових дій, що дає змогу оптимізувати процес засвоєння навчального матеріалу з розділу спортивні ігри в спеціальній загальноосвітній школі;
- розроблено і науково обґрунтовано систему засобів поєднання рухових дій та завдань з предметів загальноосвітнього циклу, яка в дослідженні отримала назву REABALL;
- доповнено загальні положення корекційного навчання та виховання в спеціальній загальноосвітній школі.

Практична значущість одержаних результатів: визначена можливість використання пропедевтичної моделі до оволодіння спортивними іграми в системі фізичного виховання розумово відсталих школярів молодшого та середнього віку. Запропоновано комплекс засобів поєднання рухових дій із завданнями з предметів загальноосвітнього циклу (REABALL). Даний комплекс надасть змогу покращити не тільки фізичні, але й інтелектуальні можливості дітей олігофренів, що зробить навчально-виховний процес більш ефективним.

Доцільність використання одержаних в дисертації наукових результатів, підтверджено актами впровадження у спеціальній загальноосвітній школі №1 міста Кіровограда (від 16.09.2005), у спеціальній загальноосвітній школі №2 (від 02.10.2005).

Особистий внесок здобувача полягає у самостійному вивченні проблеми фізичного виховання учнів з обмеженими фізичними та психічними можливостями; добірї напрямків, методів і організації дослідження, аналізі й інтерпретації отриманих результатів експерименту. У публікаціях за темою роботи здобувачеві належать результати досліджень та експериментів, участь у їх науковому обґрунтуванні.

Апробація результатів дослідження здійснювалося шляхом участі у Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Актуальні проблеми валеологічної освіти у навчальних закладах України в сучасних умовах" (Кіровоград 2002, 2004р.) На щорічних конференціях та семінарах викладачів Кіровоградського державного педагогічного університету.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковані в 7 наукових статтях, серед яких 5 статей в спеціалізованих періодичних виданнях, затверджених ВАК України, де полпувач є одноосібним автором.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, методичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел. Робота викладена на 183 сторінках друкованого тексту, включає 19 таблиць, 12 малюнків. Перелік використаних літературних джерел – 232 найменування, 10 з яких надруковані в іноземних видавництвах.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження, визначено його предмет, об'єкт, мету і завдання, наукову новизну, з'ясовано теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

У першому розділі "Теоретичні засади фізичного виховання розумово відсталих дітей молодшого та середнього шкільного віку" проаналізовано та узагальнено науково – методичну літературу, яка стосувалася комплексного виховання фізичних якостей на основі ігрового спрямування, фізичної підготовки розумово відсталих дітей молодшого та середнього шкільного віку.

Аналіз показує, що серед вітчизняних дослідників і провідних вчених світу зростає інтерес до питань фізичного виховання як поняття в цілому, так і окремо його впливу на організм дітей з вадами інтелектуального та психічного розвитку. В той же час відсутня чітка система заходів, які б дозволили більш ефективно впливати на різні сторони особистості розумово відсталих учнів. Сучасна ситуація катастрофічного зниження здоров'я нації і все більшого народження дітей з різними вадами фізичного, психічного та інтелектуального розвитку є відображенням загального стану в країні, як економічних, так і екологічних чинників, тому вибір оздоровчої моделі освіти змушує знаходити нові методики та технології при роботі з аномальними учнями.

Проаналізувавши педагогічний доробок педагогів і психологів, ми прийшли до висновку, що кожний педагог, психолог, який вивчав особистість дитини, її діяльність, приділяв велике значення дитячій грі, вважаючи, що саме гра має першочергове значення для розвитку дитячої особистості. Надаючи грі великого значення, педагоги намагалися пояснити її виникнення та походження. Вони створили кілька теорій, які коментувалися й аналізувалися науково-педагогічною громадськістю.

Усі висунуті і обгрунтовані теорії походження гри мають право на своє існування. І все ж у нашому дослідженні гра цікавить нас саме як ефективний засіб корекції пошкоджених функцій розумово відсталих дітей та виховання їх рухових і розумових здібностей.

У другому розділі "Методи та організація дослідження" представлені загальні відомості про контингент досліджуваних, використані методики та організацію дослідження. Описана і обгрунтована система методів дослідження, які адекватні об'єкту, предмету, меті і завданням роботи.

Рішення поставлених завдань здійснювалось за допомогою наступних методів дослідження: аналіз і узагальнення використаних джерел, спостереження, педагогічний експеримент та тестування. Результати досліджень оброблялись методами математичної статистики з використанням програмного забезпечення для персональних комп'ютерів.

Дослідження проводилось в декілька етапів продовж 2002 -2006 року.

На *першому етапі* дослідження ми визначили комплекси спеціальних вправ, які спрямовували розумово відсталіх дітей до оволодіння рухливими іграми і в той же час здійснювали оздоровчо - фізичний і корекційний вплив. Цим етапом охоплювалися учні 1,2 класів (друге півріччя 1- го класу і перше півріччя 2 - го класу).

На *другому етапі* визначили блок рухливих ігор, основу яких складали стилізовані ігри народів світу, а також базові комплекси рухливих ігор, детермінованих у різних регіонах України та запровадили їх у всі форми навчально-виховної діяльності учнів спеціальної школи. Цим етапом охоплювалися учні 2,3 класів.

На *третьому етапі* відбувся поступовий перехід до опанування спортивних ігор. З метою полегшення переходу до такого складного виду

психофізичної діяльності в експериментальних умовах нами було запроваджено гру, основу якої склали рухові дії з м'ячем за певними правилами. Крім того, в процесі ігрової діяльності дітям були запропоновані завдання, які були спрямовані не тільки на корекцію фізичних можливостей розумово відсталих учнів, але й їх інтелектуальної сфери, завдяки включенню елементів із загальноосвітніх предметів – математики, мови, природознавства. Тобто сформувалася певна ігрова система, в якій суттєва роль належала діям з м'ячем. Звідси логічно з'явилася назва гри, яку ми визначили як REABALL (REA - відновлення, BALL - м'яч). На даному етапі до експериментальної роботи залучалися учні 4,5 класів.

Формуючий експеримент було розпочато на базі Кіровоградської спеціальної загальноосвітньої школи для розумово відсталих дітей №1 у 2002 році. Його мета полягала у добірї інформації про фізичний розвиток та підготовленість учнів з вадами розумового розвитку.

Учасники експериментальної групи займалися фізичною культурою на уроках за розробленою нами методикою, яка передбачала:

а) теоретичну підготовку і практичне використання рухливих ігор у корекційно-реабілітаційній роботі по покращенню фізичних здібностей розумово відсталих молодших школярів;

б) розробку моделі уроку фізичного виховання з використанням спеціальних рухливих ігор як підготовчого періоду до оволодіння спортивними іграми за програмою спеціальної загальноосвітньої школи;

в) запровадження гри, яку ми визначили поняттям REABALL.

Контрольна група учнів брала участь у всіх фізкультурно-масових заходах відповідно вимог програми з фізичного виховання спеціальної школи для розумово відсталих дітей.

У третьому розділі **“Передумови навчання розумово відсталих учнів молодшого та середнього шкільного віку спортивним іграм”** вивчалися можливості застосування адаптаційних вправ і рухливих ігор як основних засобів пропедевтичної підготовки до оволодіння спортивними іграми. Крім того, введена нами в експериментальну роботу гра REABALL, тобто – рухлива гра спортивного спрямування з м'ячем, основним завданням якої є покращення координаційних здібностей та інтелектуальних можливостей учнів за рахунок введення елементів загальноосвітніх предметів.

У порівнянні з великою різноманітністю ігор REABALL, на нашу думку має стати тим засобом, що допоможе розумово відсталим дітям збагатити свій руховий арсенал, який збіднений завдяки їх первинному дефекту.

Основною метою гри у REABALL є:

- відновлення порушених функцій дітей з обмеженим фізичним та розумовим розвитком спрямованих на їх загальне оздоровлення;
- вивчення впливу гри на формування основних рухових умінь та навичок розумово відсталих дітей молодшого та середнього віку;

- впровадження практики застосування гри, як частини загальної системи освіти та виховання дітей спеціальної загальноосвітньої школи.

У четвертому розділі “Результати досліджень рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості учнів спеціальної загальноосвітньої школи” викладено результати експериментального дослідження – психолого-педагогічне забезпечення ігрової діяльності, діагностичне дослідження готовності розумово відсталих дітей до участі в спортивних іграх, показники фізичного розвитку та фізичної підготовленості обстежених школярів.

Аналіз отриманих результатів дозволив зробити висновок про те, що для аномальних дітей характерна безперервна поступальна, хоча і нерівномірна зміна рівнів фізичного розвитку та рухових здібностей. У дітей різних контингентів рівні розвитку цих параметрів неоднакові.

На цьому етапі дослідження рухових здібностей були виявлені відмінності у рівні фізичного розвитку у порівнянні з нормально розвинутими однолітками. Практично за всіма показниками спостерігалось відставання: так, у показниках сили основних м'язових груп тулуба і кінцівок - на 6-15% ($t = 2,06 - 2,20$; $p < 0,05$); швидкості рухів - на 5-14% ($t = 2,10 - 2,23$; $p < 0,05$); витривалості динамічного характеру - на 20-40% ($t = 3,37 - 5,04$; $p < 0,001$); швидкісно-силових здібностей - на 7-12% ($t = 2,02 - 2,36$; $p < 0,05$); у координації рухів - на 25-56% ($t = 4,32 - 8,61$; $p < 0,001$).

За результатами діагностичного дослідження було сформовано однорідні групи ($p > 0,05$) експериментальну (23 учні) та контрольну (23 учень) групи. Тестування проводилося в стандартних умовах для обох груп: в один тиждень, на однаковому майданчику з використанням одних і тих же вимірювальних приладів. Про однорідність їх показників свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1

Вихідний рівень фізичної підготовленості розумово відсталих школярів 6-14 років експериментальної та контрольної групи

Вправи	Одиниці вимірювання	Групи		
		Експериментальна, n=23	Контрольна, n=23	Різниця показників експ. по відношенню до контр.
Сила правої кисті	кг	11,2	11,5	-0,3
Станова сила	кг	25,8	26,1	-0,3
Метання набивного м'яча (1 кг)	см	188,3	188,7	-0,4

Продовж. табл. 1

Стрибок у довжину з місця	см	117,1	116,7	+0,4
Біг 60% інтенсивності	с	45,8	45,6	+0,2
5-секундний біг на місці	с	14,9	14,6	+0,3
Проходження по обмеженій поверхні	с	9,4	9,6	-0,2

Таким чином, результати діагностичного дослідження фізичних можливостей розумово відсталих дітей спонукали нас на розробку і впровадження комплексу реабілітаційних заходів, здатних ефективно впливати на корекційні процеси у роботі з хворими учнями.

Результати I етапу показали, що вивчення комплексів спеціальних вправ з метою спрямування розумово відсталих школярів молодшого віку до оволодіння рухливими іграми, здійснило позитивний вплив на розвиток основних базових показників фізичної готовності. За даними наведених результатів відбулось незначне зростання швидкості та швидкісно-силових здібностей на 2,5 – 3% ($t = 0,68 - 1,48$; $p > 0,05$) (див. табл. 2). При цьому не зазнали зрушень такі фактори як координація рухів, витривалість та силові показники.

Таблиця 2

Рівень фізичної підготовленості розумово відсталих школярів 1-2 класів після I етапу експерименту

Вправи	Одиниці вимірювання	Групи			P
		Експериментальна n=23	Контроль на n=23	Різниця показників	
Сила правої кисті	кг	11,2	11,6	-0,4	$p > 0,05$
Станова сила	кг	25,9	26,2	-0,3	$p > 0,05$
Метання набивного м'яча (1 кг)	см	192,6	187,9	+4,5	$p > 0,05$
Стрибок у довжину з місця	см	123,2	121,8	+1,4	$p > 0,05$

Продовж. табл. 2

Біг 60% інтенсивності на місці	с	46,9	47,0	-0,1	p > 0,05
5-секундний біг на місці	с	15,4	15,1	+0,3	p > 0,05
Проходження по обмеженій поверхні	с	9,3	9,2	+0,1	p > 0,05

На II етапі дослідження основним засобом фізичної підготовки ігрової спрямованості були вправи вибіркового напрямку, які виконувалися в змагальних умовах між суб'єктами експериментальної діяльності (експериментальна та контрольна група).

У процесі теоретичного аналізу та експериментальної перевірки така систематизація була здійснена нами з дотриманням основних принципів навчання, у яких червоною ниткою проходила основна закономірність педагогічного процесу: розвиваючий і виховний характер навчання і фізичної підготовки. При цьому додержувалися принципів системності і послідовності виховання фізичних якостей, активності учнів при виконанні вправ, а також принципу доступності фізичних навантажень в залежності від віку учнів.

В цілому ж більшість фізичних якостей в результаті проведення експериментальної роботи значно поліпшились (див. табл. 3).

Як свідчать дані таблиці, позитивних змін на другому етапі зазнали стабільно поліпшуванні швидкісно-силові якості та швидкість на 6–10% ($t = 2,75 - 2,82$; $p < 0,01$).

У фізичній сфері результативність виявилася бінарною: активно поліпшувались швидкісні та швидкісно-силові якості, оскільки робота в цих напрямках стабільно продовжувалася впродовж попередніх етапів. На другому рівні незначних позитивних коливань зазнали координація рухів (позначився ігровий метод в лікувальних вправах) і часово-просторова орієнтація.

Залишились незначними зміни у показниках сили та витривалості до 5% ($t = 0,18 - 1,28$; $p > 0,05$).

Отже, для визначення потенційних можливостей розвитку вищезазначених якостей, а також для закріплення і автоматизації спортивних та побутових навичок необхідне було введення в експериментальну роботу нових завдань, які стали предметом дослідження на III етапі.

Таблиця 3

**Рівень фізичної підготовленості розумово відсталих дітей
(3-4 клас) після II етапу експерименту**

Вправи	Одиниці вимірювання	Групи			Р
		Експериментальна на n = 23	Контроль на n = 23	Різниця показників	
Сила правої кисті	кг	11,6	11,7	-0,1	p > 0,05
Станова сила	кг	28,1	28,1	0	p > 0,05
Метання набивного м'яча (1кг)	см	207,8	189,2	+8,6	p < 0,01
Стрибок у довжину з місця	см	129,3	123,2	+6,1	p < 0,01
Біг 60% інтенсивності	с	48,1	48,6	-0,5	p > 0,05
5-секундний біг на місці	с	15,9	15,5	+0,4	p < 0,01
Проходження по обмеженій поверхні	с	8,5	10,2	+1,7	p < 0,01

У запровадженні між предметної ігрової структури третього етапу експерименту ми також враховували і уроки, що мали нести особливе корекційно-реабілітаційне навантаження, зокрема, лікувальної фізичної культури, оскільки внаслідок своєрідності розвитку організму аномальної дитини на фоні розумової відсталості різко знижується загальний їх фізичний розвиток. Про це свідчать результати поглиблених медичних оглядів. Серед обстежених 158 учнів початкових класів спеціальних шкіл Кіровограда мали додаткові, крім основного діагнозу, захворювання чи відхилення 49 учнів (що становило 31,1%) з них: пов'язаних з недоліками фізичного розвитку - 82,3%. Особливу нашу увагу привернули діти з недостатнім розвитком кінцівок - 28,4% і порушеннями постави - 24,6%.

Внесений нами ігровий матеріал було спрямовано не на корекцію основного захворювання (діагнозу), а на виправлення додаткового порушення.

Про позитивний вплив запровадження вправ ігрової спрямованості та рухливих ігор в процесі лікувальної фізичної культури свідчили щорічні обстеження дітей з фіксацією основних динамічних змін ушкоджених або порушених функцій організму.

Основним змістом III етапу стало включення гри REABALL у всі види позакласної та позашкільної учнівської діяльності:

- 1) організація дозвілля в групах продовженого дня;
- 2) сімейне виховання;
- 3) гурткова робота;
- 4) запровадження оздоровчих днів.

Усі ці складові елементи розглядалися нами як основні фактори побудови експериментальної моделі навчального тижня. Враховуючи особливості перебігу пізнавальних, трудових і емоційно-вольових процесів аномальних дітей у роботі груп продовженого дня експериментатори запроваджували своєрідну динамічну структуру ігрової діяльності учнів середніх класів.

Якщо після I етапу помітно поліпшувалися лише швидкісні та швидкісно-силові показники, то на II етапі і, особливо, на III - позитивних змін зазнали всі досліджувані нами фізичні якості (табл. 4).

Особливо це відчутно на показниках системної зведеної таблиці 5 де подаються результати впливу ігрової діяльності по кожному етапу, зокрема, відповідно до початкових вихідних даних. Приріст фізичних показників ми подали у відсотковому збільшенні до основних базових тестів. При цьому використовувався довірчий коефіцієнт статистичної вірогідності.

Таблиця 4

Рівень фізичної підготовленості розумово відсталих школярів після III етапу експерименту

Досліджувана якість	Одиниці вимірювання	Групи			Р
		Експериментальна n = 23	Контроль на n = 23	Різн. пока зн.	
Сила правої кисті	кг	12,8	11,9	+0,9	p < 0,05
Станова сила	кг	29,9	29,4	+0,5	p < 0,05
Метання набивного м'яча (1 кг)	см	218,9	195,1	+23,8	p < 0,05
Стрибок у довжину з місця	см	133,6	126,8	+6,8	p < 0,05
Біг 60% інтенсивністю	с	52,5	49,4	+3,1	p < 0,01
5-секундний біг на місці	с	17,7	15,9	+1,8	p < 0,01
Проходження по обмеженій поверхні	с	8,4	7,1	+1,3	p < 0,05

В процесі педагогічного експерименту зміни показників рівня досліджуваних рухових здібностей як в експериментальній, так і в контрольній групах проходили нерівномірно. В експериментальній групі, як видно з таблиці 5, протягом дослідження відзначено постійне, але незначне підвищення м'язової сили. Цей факт пояснюється тим, що запропонований нами ігровий матеріал не мав безпосереднього впливу на силові якості, окрім востановлених ігрових вправ та силових змагань в оздоровчі дні. На кінець III етапу вона збільшилась у середньому на 14,2% ($p < 0,05$).

Таблиця 5

Зміни статистичних характеристик фізичної підготовленості розумово відсталих школярів (експериментальна група, n=23)

Досліджувана якість	Одиниці вимірювання	Етапи експерименту					
		Вихідні дані	I	II	III	Приріст v %	P
Сила правої кисті	кг	11,2	11,2	11,6	12,8	14,2	< 0,05
Станова сила	кг	25,8	25,9	28,1	29,9	15,9	< 0,05
Метання набивного м'яча (1 кг)	см	188,3	192,6	207,8	218,9	16,2	< 0,05
Стрибок у довжину з місця	см	116,7	123,2	129,3	133,6	14,5	< 0,05
Біг 60% інтенсивності	с	45,8	46,9	48,1	52,5	14,6	< 0,001
5-секундний біг на місці	с	14,9	15,4	15,9	17,7	18,7	< 0,001
Проходження по обмеженій поверхні	с	8,4	8,6	9,2	9,4	11,9	< 0,001

Середній приріст швидкісно-силових здібностей в експериментальній групі склав: в метаннях - 16,2%, в стрибках - 14,5% ($t = 2,05 - 2,14$; $p < 0,05$).

Швидкісні здібності в процесі експерименту покращились на 18,7% ($t = 2,88 - 4,03$; $p < 0,01$).

Показники координації рухів в процесі дослідження достовірно збільшились на 11,9%, витривалості - на 14,6% ($t = 3,55 - 4,59$; $p < 0,01$).

Загальні закономірності в експериментальному циклі можна звести до наступного: на першому етапі в експериментальній групі підвищення всіх якостей було незначним, за деякими показниками вони навіть поступалися контрольній групі. На II етапі і, особливо, III в результаті запровадження вправ

ігрової спрямованості, рухливих ігор та REABALL у всі форми діяльності розумово відсталих молодших та середніх школярів відбулось поліпшення майже за всіма досліджуваними нами показниками.

Однією з особливостей проведених досліджень у експериментальних класах є той факт, що розроблені засоби, методи та форми організації фізичної підготовки не порушують закономірностей розвитку фізичних здібностей, а їх підвищують, що позитивно впливає на весь стан зростаючого організму.

Особливої уваги в експерименті вимагало моделювання уроків фізичної культури, яке складалося з двох основних компонентів: обґрунтування змісту REABALLU та часового розташування його в уроці

Результативність експериментальної навчальної діяльності по всіх вищенаведених параметрах реабілітаційної та корекційно-відновлювальної роботи з аномальними дітьми стала основною базою для побудови організаційно-методичних основ запровадження ігрової діяльності.

У п'ятому розділі **"Обговорення результатів дослідження"** підсумовано результати роботи. Перевірка ефективності запропонованої нами методики пропедевтичної підготовки до оволодіння спортивними іграми підтверджує нашу гіпотезу про ефективні резерви впливу ігрової діяльності на пошкоджені функції розумово відсталих дітей. Показано, що найбільш оптимальним засобом формування ігрових навичок молодших та середніх школярів є створення різних ситуацій, які розвивають допитливість, пізнавальну активність, зацікавленість навчальним матеріалом. Ця робота повинна також проводитись з метою корекції пасивного ставлення до оточуючої дійсності, яке проявляється в період початкового навчання розумово відсталих дітей.

В цілому активне використання матеріалу ігрового спрямування в навчальному та корекційно-відновлювальному процесі спеціальної загальноосвітньої школи, запровадження його в усі ланки життя і діяльності аномальної дитини дає підстави оптимізувати можливості педагогічного впливу на всебічний розвиток її особистості, реалізацію реабілітаційних та компенсаторних функцій.

В результаті аналізу показників фізичної підготовленості дітей 6 – 14 років по всім здібностям відмічено підвищення в експериментальних класах у порівнянні з контрольними. Однією з особливостей проведених досліджень в експериментальних класах є той факт, що розроблені засоби, методи та форми організації фізичної підготовки не порушують закономірностей розвитку фізичних здібностей, а їх підвищують, що позитивно впливає на весь стан зростаючого організму.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз наукової та науково-методичної літератури показав, що серед вітчизняних та зарубіжних авторів зростає інтерес до питань фізичного виховання учнів, які мають вади фізичного та інтелектуального розвитку. В системі фізичного виховання перспективним є підбір засобів та методів, що

базується на ігровій діяльності дитини, за допомогою яких можливо більш ефективно здійснювати не тільки корекцію фізичної сфери розумово відсталих школярів, але й інтелектуальної та психічної. В той же час відсутня чітка послідовність заходів, які б дозволили більш ефективно впливати на різні сторони особистості розумово відсталих дітей, особливо це стосується використання потенціальних резервів розділу програми зі спортивних ігор.

2. Дослідження особливостей розвитку рухової та інтелектуальної сфери розумово відсталих школярів молодшого та середнього віку свідчать про підтвердження загальних закономірностей розвитку таких дітей. Для отримання даних про фізичний розвиток були вивчені найважливіші антропометричні показники – довжина тіла, маса тіла, окружність грудної клітки і ЖЄЛ.

Середні показники довжини тіла в експериментальній групі дорівнювали: у дівчат – $152,00 \pm 1,83$ см; у хлопців – $151,87 \pm 1,19$ см. Показники ваги тіла були відповідно $40,04 \pm 2,04$ кг та $38,50 \pm 1,29$ кг. Проведене дослідження антропометричних показників розумово відсталих учнів (експериментальна і контрольна група) показали, що зріст та маса тіла практично ідентичні у всіх вікових групах, як у хлопців так і у дівчат ($t = 3,14$; $p < 0,005$). У показниках ОКГ та ЖЄЛ статистична різниця між віковими групами 11 – 12 років у хлопців і дівчат була відсутня ($t = 0,18 - 1,38$; $p > 0,005$). Виняток складали хлопці і дівчата 13 років ($t = 2,72 - 4,99$; $p < 0,001$).

Спостерігалася відставання аномальних учнів від норми у показниках фізичної підготовленості – силі, швидкості, швидкісно-силових якостях, спритності, гнучкості та витривалості:

- найбільше це стосується координаційних здібностей на 25 – 56% ($p < 0,001$);
- витривалості динамічного характеру на 20 – 40% ($p < 0,001$);
- швидкості рухів на 5 – 14% ($p < 0,05$);
- у показниках сили основних м'язових груп тулуба і кінцівок на 6 – 15% ($p < 0,05$);
- гнучкості на 5 – 10% ($p < 0,05$).

Інтелектуальну сферу дітей олігофренів вивчали на предметах загальноосвітнього циклу – математиці, мові, природознавстві за допомогою тестових та контрольних завдань, а також показниках успішності. Так в експериментальній групі перед початком експерименту 6 із 23 осіб опанували матеріал на “5” і “4”

3. Експериментальна робота передбачала з'ясування ролі та місця спортивних ігор в системі фізичного виховання учнів з обмеженими розумовими можливостями за допомогою анкетування. При цьому ми зустрілися з досить своєрідними характерними ознаками сприйняття ігор. Вони стосувалися емоційних проявів дитини, впливу на міжособистісні стосунки, розвитку інтелектуальних елементів діяльності. Аналіз результатів вивчення особливостей ставлення до ігрової діяльності розумово відсталих школярів, засвідчив елементи позитивного розуміння ними необхідності використання

спортивних ігор в навчально-виховному та корекційно-відновлювальних процесах.

В цілому ж, опитування показало нагальну потребу серйозної роботи з учнями та їх батьками по активізації процесу запровадження спортивних ігор у всі ланки життя та діяльності дітей олігофренів, як важливого засобу розвитку їх рухової, інтелектуальної та емоційно-вольової сфери.

4. На підставі літературних даних, досвіду вчителів фізичної культури, з урахуванням певного рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості розумово відсталих школярів була розроблена і апробована послідовна пропедевтична модель засвоєння навчального матеріалу з розділу спортивні ігри у спеціальній загальноосвітній школі:

- на першому етапі - запровадження реабілітаційних фізичних вправ,
- на другому етапі – ігрових вправ та рухливих ігор змагального характеру;

- на третьому етапі – REABALL – гра, яка поєднувала в собі рухові дії з м'ячем та виконання певних розумових завдань з предметів загальноосвітнього циклу – математики, мови, природознавства.

Підвищення рухової активності дітей з вадами фізичного та розумового розвитку завдяки запровадженню моделі пропедевтичної підготовки до оволодіння спортивними іграми сприяло поліпшенню основних досліджуваних фізичних якостей та розумової працездатності:

- фізичної підготовленості – в експериментальних групах порівняно з контрольними поліпшились: координаційні здібності на 12,8% ($p < 0,05$); швидкісно-силові – в метаннях на 16,2%, в стрибках на 14,5% ($p < 0,05$); показниках швидкості на 11,4% ($p < 0,01$); витривалості на 14,6% ($p < 0,01$); силових показниках на 14,2% ($p < 0,01$).

- розумовій працездатності – коефіцієнт короткочасної пам'яті збільшився на 14,8%; час простої рухової реакції зменшився на 9,4% ($p < 0,01$); правильність виконання завдань із загальноосвітніх предметів в експериментальній групі поліпшилась на 34,5% ($p < 0,001$).

5. Формування та вдосконалення життєво важливих якостей розумово відсталих дітей засобами спортивних ігор передбачає поетапність їх застосування. У процесі дослідження були визначені психолого-педагогічні та дидактичні умови для запровадження в спортивні ігри різноманітних завдань з предметів загальноосвітнього циклу, а також місце та роль спортивних ігор у позакласній та позапідкільній роботі. Серед них: використання ігрових вправ з елементами коригуючого впливу та цілеспрямованого навчання основним рухам; створення емоційного фону для сприймання і відтворення рухів через рухливі ігри; раціональне планування роботи з чітким окресленням ігрового завдання та його орієнтування в конкретно-практичних ситуаціях за допомогою REABALL.

Запропонована нами пропедевтична модель вивчення спортивних ігор дала позитивний ефект не тільки у фізичному розвитку та фізичній

підготовленості дітей олігофренів, але їй сприяла покращенню їх інтелектуальних можливостей. Це дозволяє рекомендувати її у навчально-виховний процес розумово відсталих дітей молодшого та середнього шкільного віку як на уроках фізичної культури, так і у позакласній та позашкільній роботі.

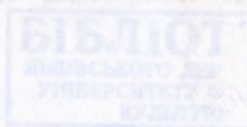
Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Шептицький Д.В. Педагогічні можливості спортивних і рухливих ігор у реабілітації дітей з вадами розвитку //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. /За ред. С.С. Єрмакова.-Х., 2004. - №20. – С.72-79.
2. Шептицький Д.В. Діагностичне дослідження готовності розумово відсталих дітей до участі у рухливих іграх //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. /За ред. С.С. Єрмакова.-Х., 2005. - №6. – С.61-68.
3. Шептицький Д.В. Пропедевтична підготовка розумово відсталих дітей до оволодіння спортивними іграми як засобу їх фізичної реабілітації //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. /За ред. С.С. Єрмакова.-Х., 2005. - №12. – С.65-71.
4. Шептицький Д.В. Результати дослідження рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості розумово відсталих дітей молодшого та середнього шкільного віку //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. /За ред. С.С. Єрмакова.-Х., 2005. - №23. – С.93-96.
5. Шептицький Д.В. Реабалл як засіб підготовки до засвоєння спортивних ігор //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. /За ред. С.С. Єрмакова.-Х., 2005. - №24. – С.116-96.
6. Шептицький Д.В. Корекційна спрямованість професійно-прикладного фізичного виховання розумово відсталих дітей //Актуальні проблеми валеологічної освіти у навчальних закладах України в сучасних умовах. - Кіровоград, КДПУ імені Володимира Винниченка. - 2002. С.200-202.
7. Шептицький Д.В. Використання ігрових вправ та REABALLU у фізичній реабілітації розумово відсталих дітей молодшого та середнього шкільного віку //Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрями й перспективи розвитку. - Кіровоград, КДПУ імені Володимира Винниченка. - 2005. С.266-271.

АНОТАЦІЇ

Шептицький Д.В. Пропедевтична підготовка розумово відсталих дітей до оволодіння спортивними іграми. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.02 – Фізична культура, фізичне

виховання різних груп населення. – Харківська державна академія фізичної культури та спорту, Харків, 2006.

Дисертація присвячена проблемі удосконалення системи фізичного виховання дітей молодшого та середнього шкільного віку спеціальної загальноосвітньої школи.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання дітей з обмеженими розумовими можливостями.

Предмет дослідження: активізація процесу фізичного виховання у спеціальній загальноосвітній школі засобами спортивних ігор.

Мета дослідження: створити систему засобів фізичного виховання на основі спортивних ігор для покращення рухової та інтелектуальної сфери розумово відсталих учнів молодших та середніх класів.

Виявлено, що у спеціальній науковій й методичній літературі недостатньо висвітлені питання використання ігрових засобів у роботі з розумово відсталими школярами, а також розкрито взаємозалежність рухової сфери й розвитку емоційних процесів у їх життєдіяльності, співвідношення біомеханічної діяльності з вищою нервовою, корковою.

Результати експериментальної роботи дозволили розробити гнучку систему, яка в дисертації отримала назву REABALL. Її сутність полягає у послідовному використанні ігрових вправ та рухливих ігор для оволодіння більш складними за своїм змістом і структурою спортивними іграми, а також введенням навчального матеріалу із основних загальноосвітніх предметів (математики, мови, природознавства тощо). Це надало можливість урізноманітнити засоби фізичного виховання розумово відсталих дітей молодшого та середнього шкільного віку.

Ключові слова: фізичне виховання, пропедевтична підготовка, молодший та середній шкільний вік, розумово відсталі діти, ігрові вправи, рухливі та спортивні ігри, REABALL.

Шептицкий Д. В. Пропедевтическая подготовка умственно отсталых детей к овладению спортивными играми. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 – Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. – Харьковская государственная академия физической культуры и спорта, Харьков, 2006.

Диссертация посвящена проблеме совершенствования системы физического воспитания детей младшего и среднего школьного возраста вспомогательной школы.

Объект исследования - физическое воспитание детей с ограниченными умственными возможностями.

Предмет исследования: активизация процесса физического воспитания в специальной общеобразовательной школе средствами спортивных игр.

Цель исследования: создать систему средств физического воспитания на основе спортивных игр для улучшения двигательной и интеллектуальной сферы умственно отсталых учеников младших и средних классов.

Исследовано, что в специальной научной и методической литературе недостаточно освещены вопросы использования игровых средств в работе с умственно отсталыми школьниками, а также раскрыта взаимозависимость двигательной сферы и развития эмоциональных процессов в их жизнедеятельности, соотношение биомеханической деятельности с высшей нервной, корковой.

Проведенное исследование по использованию разработанных психолого-педагогических, и организационно методических условий игровой деятельности в учебно-воспитательном процессе специальной общеобразовательной школы позволило не только обеспечить активное участие детей-олигофренов в спортивных играх, но и создать средства психолого-педагогического стимулирования, сформировать преемственность и четкую систему внедрения игры в практическую деятельность.

Результаты исследований показывают, что наиболее оптимальным способом формирования игровых навыков младших школьников есть создание разных ситуаций, которые развивают любознательность, познавательную активность, заинтересованность учебным материалом. Эта работа проводилась с целью коррекции пассивного отношения к окружающей действительности, которое проявляется в период начального обучения умственно отсталых детей.

В результате анализа показателей физической подготовки детей 6 – 14 лет отмечено по всем способностям их увеличение в экспериментальных классах в сравнении с контрольными. Одной из особенностей проведенного исследования в экспериментальных классах является тот факт, что разработанные средства, методы и формы организации физической подготовки не нарушают закономерностей развития физических способностей, а способствуют их увеличению, что позитивно влияет на всё состояние растущего организма.

Проведенный анализ и обобщение результатов исследования позволяют утверждать, что разработанная система физической подготовки детей младшего и среднего школьного возраста с использованием игрового метода обеспечивает в условиях урока физической культуры в специальной общеобразовательной школе значительное повышение коррекционных возможностей при работе с такими учениками.

Результаты экспериментальной работы позволили разработать гибкую систему, которая в диссертации получила название REABALL. Ее сущность состоит в последовательном использовании игровых упражнений и подвижных игр для овладения более сложными по своему смыслу и структуре спортивными играми, а также введением учебного материала из основных общеобразовательных предметов (математики, языка, природы и т.п.). Это предоставило возможность сделать разнообразнее средства физического

воспитания умственно отсталых детей младшего и среднего школьного возраста.

Анализ данных контрольных и экспериментальных классов после проведенного педагогического эксперимента показывает, что физическая подготовка игровой направленности, которая организовывается в рамках урока физической культуры, осуществляет положительное влияние на эмоциональное состояние, уровень физической подготовки оказывает содействие воспитанию таких личностных качеств, как коллективизм, дисциплинированность, выдержка и смелость.

Ключевые слова: физическая культура, пропедевтическая подготовка, младший и средний школьный возраст, умственно отсталые дети, игровые упражнения, подвижные и спортивные игры, REABALL.

Sheptitsiy D.V. Propedevtlc Preparation of mentally of backward children to the capture by the sporting games. - Manuscript.

Dissertation on gaining of scientific degree of candidate of sciences from physical education and sport on speciality 24.00.02 - Physical culture, physical education of different groups of population. - Kharkov Sate Academy of Physical Culture and Sport, Kharkiv, 2006.

Dissertation is devoted to the problem of improvement of the system of physical education of children of junior and middle school age of the special general school.

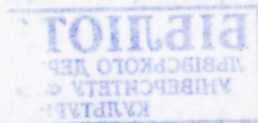
A research object is physical education of children with the limited mental possibilities.

Article of research: actvation of process of physical education at the special general school by facilities of sporting games.

Research purpose: to create the system of facilities of physical education on the basis of sporting games for the improvement of motive and intellectual sphere mentally backward students of junior and middle classes.

It is exposed, that in the special scientific and methodical literature not enough the questions of the use of playing facilities in work with mentally backward schoolboys are lighted up, and also interdependence of motive sphere and development of emotional processes in their vital functions is exposed, correlation of biomechanics activity with higher nervous one, cork.

Experimental job performances allowed to develop the flexible system which in dissertation got the name REABALL. Its essence consists in the successive use of playing exercises and mobile games for the capture more than difficult on the maintenance and structure by the sporting games, and also introduction of educational material from basic general objects (mathematicians, languages, natural histories and others like that). It gave possibility to diversify facilities of physical education mentally of backward children of junior and middle school age.

Keywords: physical education, preparation propedevtichna, junior and middle school age, mentally backward children, playing exercises, mobile and sporting games, REABALL.